

DAS INTERNATIONALE EDITH STEIN INSTITUT WÜRZBURG (red.), *Edith Stein Jahrbuch*, t. XII, Würzburg: Echter Verlag 2006, ss. 168, ISBN 3-429-02790-X; ISBN 978-429-02790-2.

Międzynarodowy Instytut Edyty Stein w Würzburgu (*Das Internationale Edith Stein Institut Würzburg*) należy do wyróżniających się instytutów, zajmujących się osobą i myślą Edyty Stein – św. Teresy Benedykty od Krzyża OCD (1891–1942). W tym niepozornie wyglądającym, mieszczącym się w klasztorze karmelitów w Würzburgu, instytucie podjęto w ostatnich latach szereg cennych inicjatyw, związanych z badaniami, dotyczącymi życia i twórczości świętej karmelitanki. Na szczególną uwagę zasługuje jednak aktywność wydawnicza. Dzieła E. Stein były wydawane od 1950 r. w ramach serii *Edith Steins Werke* (ESW) staraniem dwóch wydawnictw: *Nauwelaeterts* z Louvain oraz *Herdera* z Frybruga Bryzgowijskiego. W edycji tej wydano osiemnaście tomów dzieł E. Stein. Zaslóg obu wydawnictw dla przybliżania dorobku pisarskiego E. Stein nie sposób przecenić, tym bardziej, że niektóre tomy były redagowane po raz pierwszy na podstawie manuskryptów. Niemniej jednak kolejność wydawania poszczególnych prac była nieco przypadkowa, zapewne uwarunkowana dostępem do archiwaliów oraz ich aktualnym stanem. Dość powiedzieć, że jako pierwszy tom ESW ukazało się studium o św. JANIE OD KRZYŻA, *Kreuzeswissenschaft* (Louvain–Freiburg im Br. 1950), a więc ostatnie i niedokończone dzieło karmelitanki. Z kolei jako tom osiemnasty została wydana rozprawa metafizyczna *Potenz und Akt* (Freiburg–Basel–Wien 1998), która miała być jej pracą habilitacyjną (dzieło to w kompletnej wersji ukazało się drukiem po raz pierwszy w ramach ESW). Wydawcy pierwszej edycji pism E. Stein przetarli szlaki następnym, które można było już lepiej zaplanować i nadać im bardziej logiczną strukturę. Nową inicjatywę wydawniczą podjął właśnie instytut z Würzburga, który w 2000 r. zainaugurował nową serię *Edith Stein Gesamtausgabe* (ESGA). Edycja, zaplanowana na dwadzieścia pięć tomów, ma po raz pierwszy prezentować całościowy dorobek E. Stein. Pisma zostały podzielone na kilka sekcji, takich jak: pisma biograficzne, wczesna fenomenologia, fenomenologia i ontologia, pisma z dziedziny antropologii i pedagogiki, pisma duchowe, tłumaczenia. Większość z dwudziestu pięciu tomów już się ukazała w opracowaniu najbardziej kompetentnych badaczy myśli E. Stein, takich jak: E. AVÉ-LALLEMANT, B. BECKMANN-ZÖLLER, H.B. GERL-FALKOVITZ, M.A. NEYER, H.R. SEPP, C.M. WULF.

W 1995 r. karmelita JOSÉ SÁNCHEZ DE MURILLO założył rocznik *Edith Stein Jahrbuch*, który oprócz publikowania naukowych rozpraw na temat E. Stein miał zbierać także informacje o wydawnictwach jej poświęconych, sympozjach, działalności towarzystw i o innych sposobach propagowania osoby i myśli świętej karmelitanki. Od 2004 r. rocznik ukazuje się w nowej szacie, a redakcję przejął *Das Internationale Edith Stein Institut Würzburg* we współpracy z prowincjałem Karmelu Terezyńskiego w Niemczech (*Provinzialat des Teresianischen Karmel in Deutschland*) oraz niemieckim Towarzystwem Edyty Stein (*Edith Stein Gesellschaft Deutsch-*

land e.V.). Przedstawiany obecnie dwunasty tom rocznika jest zatem trzecim, jaki ukazał się pod nową redakcją. Został on podzielony na siedem następujących części: biografia (*Biographie*, s. 9–56), E. Stein i kształtujące ją zakony (*Edith Stein und die sie prägenden Orden*, s. 57–123), filozofia (*Philosophie*, s. 125–136), duchowość (*Spiritualität*, s. 137–141), aktualność (*Aktualität*, s. 143–147), bibliografia za rok 2005 (*Edith-Stein-Bibliographie 2005*, s. 149–153), wiadomości (*Mitteilungen*, s. 155–168).

W części biograficznej znajdują się dwa artykuły: M.A. NEYER, *Edith Stein Studienreise 1932 nach Paris*, cz. II (s. 9–28), oraz J. FELDES, *Edith Stein und Hermann Platz* (s. 29–56). S. Maria Amata Neyer, karmelitanka z Kolonii, dyrektor tamtejszego archiwum E. Stein, kontynuuje swoje rozważania (zaczęte w jedenastym tomie) na temat podróży E. Stein z Wrocławia do Paryża. Autorka przerwała obie części swego tekstu właśnie na Würzburgu, co jest raczej podyktowane względami literackim. W mieście tym E. Stein przebywała bowiem przez krótki czas, przesiadając się na pociąg do Heidelbergu. Podróż do Paryża była podyktowana względami naukowymi. E. Stein zamierzała odwiedzić siedzibę *Société Thomiste* w Juvisy pod Paryżem, co było związane z jej pracą na temat relacji pomiędzy tomizmem a fenomenologią. Drugi tekst przybliży okoliczności spotkania i znajomości E. Stein z H. PLATZEM (1880–1945), filozofem i politykiem, którego uważa się za jednego z współtwórców idei europejskiej wspólnoty. Autor opracowania wyeksponował takie punkty styczności myśli jego i E. Stein, jak: liturgia, ekumenizm, filozofia i teologia. Przed wszystkim jednak ukazał znaczenie dla dzisiejszej Europy i E. Stein — współpatronki kontynentu, i H. Platza — prekursora wielkiej idei.

Druga część także zawiera dwa artykuły, poświęcone istotnym dla E. Stein związkom z zakonami. K. OOST, psychoterapeutka i pisarka z Beuron, w artykule *Edith Stein und Beuron* (s. 57–74) omawia szczegóły kontaktów E. Stein z tym benedyktyńskim opactwem. Rozpoczęły się one w 1928 r., gdy pracowała ona jeszcze w Spirze. Wiadomo, że jedną z bardziej znaczących postaci w biografii duchowej E. Stein był opat z Beuron, o. Raphael Walzer, dlatego też jego osobie poświęcone są obszerniejsze fragmenty tekstu. Również w Beuron E. Stein poznała jezuitę E. PRZYWARĘ, z którym później współpracowała w pracach translatorskich. Drugi artykuł (U. DOBHAN, *Edith Stein — die Karmelitin*, s. 75–123) przybliży natomiast związek E. Stein z Karmelem. Autor, niemiecki karmelita pracujący w domu generalnym w Rzymie, zwrócił najpierw uwagę na pierwsze, mentalne kontakty E. Stein z Karmelem. Były one na tyle ugruntowane, że gdy E. Stein wstąpiła do kolońskiego klasztoru, mogła oświadczyć, że znalazła się w miejscu, w którym duchowo od już dawna przebywała (s. 75). Ten obszerny tekst ukazuje na wielu płaszczyznach spotkania E. Stein z Karmelem. Dokonywały się one przez pisma św. TERESY Z AVILLA i św. Jana od Krzyża, przez refleksje na temat Karmelu E. Przywary i G. VON LE FORT, a wreszcie przez osobiste spotkania. Artykuł rekonstruuje ponadto spojrzenie E. Stein na postaci św. Teresy i św. Jana, jak również przybliży niektóre nieznanne szczegóły kilkuletniego pobytu s. Teresy Benedykty w Karmelu w Kolonii i w Echt, aż do deportacji.

Cześć filozoficzna tomu zawiera tylko jeden artykuł: A.U. MÜLLER, *Gehirn ohne Geist?* (s. 125–136). Autor, prywatny docent z Fryburga, od lat zajmuje się filozoficzną myślą E. Stein i jest znany z kilku publikacji na jej temat (w 1997 r. był obecny w Opolu podczas sympozjum o E. Stein). Punktem wyjścia przedstawianego artykułu są tendencje naturalistyczne we współczesnej filozofii człowieka, a zwłaszcza w filozofii umysłu i w tzw. neuronaukach. Na tym współczesnym tle autor nawiązuje do fenomenologicznej krytyki naturalizmu. Odwołań do prac samej E. Stein w tekście Müllera jest niewiele. Autor nawiązuje do krytyki naturalizmu, jaka występuje w *Einführung in die Philosophie* E. Stein, a także do pryncypiów jej antropologii, pokazując na tym tle granice neurokognitywnego podejścia do problemu ludzkiego ducha, jak i wcale nierzadkie dziś ekstrapolacje takiego spojrzenia.

Część poświęcona duchowości jest także krótka i tylko pośrednio związana z E. Stein (K.H. WIESMANN, *Adoro te devote, latens deitas, qui sub his figuris vere latitas*, s. 137–141). Zawiera ona tekst homilii eucharystycznej biskupa pomocniczego archidiecezji Paderborn, wygłoszonej podczas Światowych Dni Młodzieży w Kolonii w 2005 r. Z uwagi na miejsce kaznodzieja nawiązał do świętych, związanych z Kolonią: św. ALBERTA WIELKIEGO i św. Teresy Benedykty od Krzyża, koncentrując się na szczególnym miejscu Eucharystii w duchowości karmelitanki. Motywem przewodnim homilii były jednak słowa: *Adoro te devote, latens deitas, qui sub his figuris vere latitas*, napisane przez św. TOMASZA Z AKWINU — ucznia św. Alberta, a od pewnego momentu nauczyciela E. Stein. Zetknęła się z nim, tłumacząc dzieło o prawdzie (*Quaestiones disputatae de veritate*), a prawdę tę odnalazła w osobie Jezusa Chrystusa, realnie obecnego w tajemnicy Eucharystii (s. 138).

A.P. MONROY w artykule *Edith Stein in Mexiko* (s. 143–147), zamieszczonym w części poświęconej aktualnościom, ukazuje wielkie zainteresowanie postacią i myślą E. Stein w Meksyku. Autor jest tłumaczem dzieł karmelitanki oraz założycielem towarzystwa studiów nad myślą E. Stein w Meksyku. W tekście przedstawia on, jak narasta w tym kraju od ok. 1960 r. zainteresowanie jej postacią i myślą, i to na różnych odcinkach: w formacji zakonnej, w wydawnictwach, na uniwersytetach i kongresach filozoficznych. W Meksyku — czytamy — istnieje wielkie uznanie i miłość do tej kobiety, która zjednoczyła w sobie tak wiele tytułów: Żydówka, ateistka, filozof, konwertytka, męczennica miłości (s. 147).

W części bibliograficznej przedstawiono i omówiono ok. dwudziestu publikacji. Krótkimi notami opatrzone trzy prace E. Stein, wydane w ramach ESGA: t. X (*Potenz und Akt*, Freiburg 2005), t. XV (*Was ist der Mensch?*, Freiburg 2005) oraz t. XXV (*Übersetzung von: Alexandre Koyré, „Descartes und die Scholastik”*, Freiburg 2005). Inne publikacje dotyczące E. Stein zostały podzielone na sektory tematyczne. W niniejszym przeglądzie bibliografii „Steinowskiej” jest też polski akcent — uwzględniono bowiem materiały z konferencji *Europejskie dziedzictwo Edyty Stein* (Wrocław 2005), jaka odbyła się we Wrocławiu z okazji 15-lecia istnienia Towarzystwa im. Edyty Stein w Polsce.

Ostatnia część zawiera przegląd spotkań i konferencji poświęconych E. Stein, jakie miały miejsce w różnych krajach Europy, oraz informacje o działalności różnych towarzystw E. Stein. Również i tu znajdujemy polski element. Wiadomość na s. 159 informuje, że ks. JERZY MACHNACZ (znany z licznych publikacji na temat filozofii E. Stein), pracujący duszpastersko w Gevelsberg, ma podjąć wykłady na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu (błędnie związane go z Uniwersytetem Wrocławskim).

Struktura przedstawianego tomu *Edith Stein Jahrbuch* jest zbliżona (choć nie identyczna) do poprzednich. Redaktorzy dbają o to, by teksty w każdym tomie nie były jednorodne (np. dotyczące tylko filozofii). Są one raczej tak dobrane, by dotyczyły różnych aspektów życia i działalności (biografia, filozofia, duchowość itp.). Również edycja ESGA, której patronuje *Das Internationale Edith Stein Institut Würzburg*, porządkuje spuściznę literacką E. Stein według podobnego klucza. Mając na uwadze bogactwo życia karmelitanki i zróżnicowany charakter jej pism, koncepcję taką należy uznać za słuszną. Dwunasty tom rocznika odkrywa niektóre słabo rozpoznane karty biografii karmelitanki (np. jej paryską podróż), zawiera też opracowania na nowe tematy (np. spotkanie z H. Platzem; fenomenologia a naturalizm). Przybliża wreszcie nowości bibliograficzne, głównie z obszaru języka niemieckiego. Przeglądając dotychczasowe roczniki *Edith Stein Jahrbuch*, zwłaszcza te, które wydaje Międzynarodowy Instytut Edyty Stein w Würzburgu, należy uznać, że stają się one dziś już elementem niezbędnego wyposażenia warsztatu każdego badacza, który zajmuje się postacią i myślą świętej karmelitanki.

Ks. Kazimierz Wolsza